24/02/2024

Ο Παύλος Μελάς ως Οικουμενικός Έλληνας – Του Μητροπολίτη Καστορίας Καλλινίκου

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Καστορίας

Τα χαρακτηριστικά και οι αρετές του Παύλου Μελά αποτελούν αγαθά παιδείας και όταν βιώνονται από τον σύγχρονο άνθρωπο, τον λυτρώνουν από την αυτονόμηση και από τα πάθη που μας τυραννούν, ιδιαιτέρως από το πάθος της φιλαυτίας.

Αυτά αναφέρει μεταξύ άλλων στην εισαγωγική του ομιλία ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Καστορίας κ. Καλλίνικος στην οποία παρουσιάζει τον λόγο, το νόημα της Ημερίδας και του εορτασμού των Β΄ Καραβαγγελείων.

Ολόκληρη η εισαγωγική ομιλία:

Μέ τήν εἰσαγωγική μου αὐτή ὁμιλία, θέλω νά παρουσιάσω τόν λόγο, τό νόημα, τῆς Ἡμερίδας μας καί τόν λόγο τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν Β΄ Καραβαγγελείων.

Ὁ λόγος εἶναι ὁ Οἰκουμενικός Ἑλληνισμός, καί ὡς ἀφόρμηση λαμβάνουμε τά 120

χρόνια ἀπό τόν «θάνατο τοῦ παληκαριοῦ», τοῦ Παύλου Μελᾶ, τόν ὁποῖο θεωροῦμε, καί ἔτσι θά τόν παρουσιάσουμε, ὡς Οἰκουμενικό Ἕλληνα.

Καί εἶναι Οἰκουμενικός Ἕλληνας ὁ Παῦλος Μελᾶς, ὄχι ἁπλῶς γιατί κατάγεται, ἔζησε καί συνδέθηκε μέ τόπους τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκτός τῆς Ἑλλάδος, ἀλλά διότι εἶχε τίς ἀρετές πού συγκροτοῦν τόν οἰκουμενικό Ἕλληνα.

Α΄ Τά δομικά στοιχεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ

1. Ἑλληνισμός

Ἑλληνισμός εἶναι ἡ ἰδιότητα τοῦ νά εἶναι κανείς Ἕλληνας, ἔχοντας τά βασικά χαρακτηριστικά τῆς καταγωγῆς, τῆς γλώσσας, τῆς θρησκείας, τῆς παιδείας καί τῶν ἐτέρων πολιτιστικῶν στοιχείων καί χαρακτηριστικῶν.

Καί ἐνῶ στά ἀρχαῖα χρόνια ὁ ὅρος Ἑλληνισμός περιέχει ἴσως καί τόν περιοριστικό ὅρο τῆς καταγωγῆς ἀπό γένος καί φυλή Ἑλληνική, μέσα στήν αἰωνόβια πορεία του ὑπερέβη καί τόν φυλετισμό.

Αὐτό ἔγινε -μέ τήν ξεχωριστή παιδεία του, -μέ τήν ἐπιρροή του στούς γειτονικούς λαούς, ἰταλούς καί ἀνατολίτες, -μέ τίς ἀποικίες του, -μέ τήν ἐκστρατεία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καί τήν δημιουργία τοῦ Ἑλληνιστικοῦ μεγάλου κόσμου, ὅπως τόν ὀνομάζει ὁ Καβάφης, -μέ τήν στρατιωτική καί πολιτική ὑποταγή στήν Ρώμη, πού ἀντιστράφηκε ἀμέσως σέ ὑποταγή τῆς Ρώμης στήν πολιτιστική ἀνωτερότητα τῆς Ἑλλάδας, -μέ τόν διάλογο καί τήν βάπτισή του στόν Χριστιανισμό, -μέ τήν Ἀνατολική Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινούπολης, -μέ τήν Ρωμηοσύνη πού διασώθηκε καί στό Ρούμ Μιλιέτ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, -μέ Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί μέ τά ἄλλα Πρεσβυγενῆ Πατριαρχεῖα -καί μέ τόν σύγχρονο Ἑλληνισμό ἐντός καί ἐκτός Ἑλλάδας.

Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή, ἡ ἀμφιλεγόμενη ὡς πρός τήν ἑρμηνεία της φράση τοῦ Ἰσοκράτη στόν λόγο του στήν ἑκατοστή (100ή) Ὀλυμπιάδα, ὅτι «τό τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκεν μηκέτι τοῦ γένους, ἀλλά τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι καί μᾶλλον Ἕλληνας καλεῖσθαι τούς τῆς παιδεύσεως τῆς ἡμετέρας ἤ τούς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας», ὑπερβαίνει τόν προβληματισμό ἄν ἡ φράση αὐτή ἔχει χαρακτήρα φυλετικό ἤ ὄχι, καί λαμβάνει μιά «προφητική» διάσταση, μέσα στούς αἰῶνες πού θά ἀκολουθήσουν, ὅτι δηλαδή πράγματι μετά ταῦτα Ἕλληνες ἐκλήθησαν καί καλοῦνται ὅσοι μετέχουν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας παρά ὅσοι μετέχουν στήν ἴδια φυλή.

Ἀπό ὅλα τά ἀνωτέρω, κατά τήν ἄποψή μας, αὐτό πού κατέστησε τόν Ἑλληνισμό κατ᾽ ἐξοχήν οἰκουμενικό εἶναι ὅτι ὑπηρέτησε τήν ἐνσάρκωση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου

τοῦ Θεοῦ καί τοῦ Εὐαγγελίου Του μέ τήν Ἑλληνική γλώσσα καί μέ τούς μεγάλους Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Ἔτσι, ἡ ὡς ἄνω πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πού μπορεῖ νά ὀνομασθεῖ σήμερα καί Ἑλληνορθοδοξία, Ρωμηοσύνη, Ἑλληνικο-Χριστιανικός κόσμος, ὁδήγησε ἔτι περαιτέρω στήν οἰκουμενικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὥστε νά φθάσει ὁ μεγάλος θεολόγος τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἀείμνηστος π. Γεώργιος Φλωρόφσκι νά διατυπώσει τήν ἄποψη, πού μόλις ἀκούσαμε στόν Σεπτό Χαιρετισμό τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ μας Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίου, ὅτι «ὁ Ἑλληνισμός ὁλοκληρώθηκε μέσα στήν Ἐκκλησία».

Καί μέ ἄλλη ἀπόφανσή του, ὁ ἴδιος Θεολόγος, πού δέν ἦταν Ἕλληνας στό γένος, συνδέει ἀναπόσπαστα τόν Ἑλληνισμό μέ τόν Χριστιανισμό, ὑποστηρίζοντας «τήν μόνιμον σημασίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Πατέρων διά τόν Χριστιανισμόν».

Ὁ Ἑλληνισμός μέ τήν Οἰκουμενική του διάσταση παρέμεινε ἐλεύθερος καί ἡγετικός, παρόλες τίς ἀλλαγές στήν διοίκηση (Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία, Ὀθωμανική Αὐτοκρατορία), κατά τόν λόγο τοῦ στωϊκοῦ Ἰουδαίου Φίλωνος «Μόνον σοφός ἐλεύθερος τε καί ἄρχων κἄν μυρίους ἔχῃ τοῦ σώματος δεσπότας».

Ἐξαίρεση ἀποτελεῖ ἴσως ἡ περίπτωση τῆς ὑποδούλωσης στούς Φράγκους, ὅπου στά μέρη ἐκεῖνα ἀφομοιώθηκε,γιατί ἔχασε τήν Ὀρθοδοξία του.

2. Τά χαρακτηριστικά στοιχεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ

Ἐπειδή ὁ ὁρισμός μπορεῖ νά γίνει καί περιορισμός, γι᾽ αὐτό θά παραθέσουμε κατωτέρω ποιά στοιχεῖα κατά τήν γνώμη μας εἶναι αὐτά πού συγκροτοῦν τόν Ἑλληνισμό, κατά τήν ἐσώτερη καί βαθειά ἀξία τους:

α) Ἡ πίστη, ἡ θρησκεία

Σέ ὅλην τήν αἰωνόβια πορεία του βλέπουμε τόν Ἑλληνισμό νά θρησκεύει, νά πιστεύει, νά θεολογεῖ, νά φιλοσοφεῖ, νά μυθολογεῖ, πάντα στήν προσπάθειά του νά γνωρίσει τόν Θεό, τό Ὄν καί τά ὄντα, νά ἑρμηνεύσει τήν δημιουργία, νά λυτρωθεῖ, νά ἀληθεύσει, νά γνωρίσει τήν ψυχή του καί τήν πορεία της, ἄν προϋπῆρχε καί πού πορεύεται μετά τόν θάνατο.

Ὁ Ἑλληνισμός δέν ὑπῆρξε ποτέ ἄθεος.

Θρησκεία του ἦταν ἄλλοτε τό Δωδεκάθεο, ἄλλοτε τό Ὄν τῆς φιλοσοφίας, ἄλλοτε ἔκλινε πρός τόν ὑλισμό καί ἄλλοτε πρός τήν ἰδεολογία, ἀλλά πάντοτε πίστευε.

Στά πρόσωπα δέ τοῦ Ἁγίου Ἱεροθέου Α΄ Ἐπισκόπου Ἀθηνῶν, Ἁγίου Διονυσίου τοῦ

Ἀρεοπαγίτου, τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων, τῶν Καππαδοκῶν Πατέρων καί τῶν ἄλλων Πατέρων καί πρώτων Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἑλληνισμός διαλέχθηκε, κατηχήθηκε καί βαπτίσθηκε στόν Χριστιανισμό.

Ἔκτοτε, Ἑλληνισμός καί Ὀρθοδοξία συμπορεύονται μαζί, ὥστε ἡ Ὀρθοδοξία νά ἀποτελεῖ χαρακτηριστικό στοιχεῖο τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ πίστη θεωρεῖται στόν Ἑλληνισμό μεγαλύτερο ἀγαθό ἀπό τήν πολυμάθεια, στήν ἱεράρχησή τους. Μάλιστα ἡ πολυμάθεια χωρίς τήν πίστη θεωρεῖται ἀγαθόν κατά δόκησιν καί ὄχι πραγματικό: «Ἄμεινον καί συμφερώτερον ἰδιώτας καί ὀλιγομαθεῖς τινας ὑπάρχειν, καί διά τῆς ἀγάπης πλησίον γενέσθαι τοῦ Θεοῦ, ἤ πολυμαθεῖς καί ἐμπείρους δοκοῦντας εἶναι, βλασφήμους εἰς τόν ἑαυτῶν εὑρίσκεσθαι Δεσπότην» (Μ. Βασίλειος).

β) Ἡ σοφία

Οἱ Ἕλληνες ζητοῦσαν καί ζητοῦν τήν ὁλοκληρωμένη γνώση γιά τό Ὄν καί τά ὄντα. Ἡ Ἑλλάδα ἦταν ἡ χώρα τῶν σοφῶν, ὄχι τῶν εἰδικῶν. Οἱ Ἕλληνες δέν ἐξειδικεύονται, δέν ἀπομονώνουν τά ὄντα, ἀλλά θέλουν νά ἔχουν μιά σφαιρική γνώση γι᾽ αὐτά. Δέν ἀρκοῦνται στίς ἀποσπασματικές θεωρήσεις τῆς ζωῆς. Χαρακτηριστικός εἶναι ὁ λόγος τοῦ Ἰσοκράτους «Σοφούς νόμιζε μή τούς ἀκριβῶς περί μικρῶν ἐρίζοντας, ἀλλά τούς εὖ περί μεγίστων λέγοντας».

Ἐπίσης, δέν ἀρκοῦνται στήν πολυμάθεια, ὡσάν τά σημερινά ρομπότ, ἀλλά στήν διάκριση καί τήν σοφία τοῦ νοῦ, ἡ ὁποία δίδεται διά τῆς παιδείας: «Πολυμαθίη νόον οὐ διδάσκει» (Ἡράκλειτος), καί «ὡς οὐδέν ἡ μάθησις ἐάν μή νοῦς παρῇ» (Μένανδρος).

Γιά τόν Ἕλληνα ἔχει σημασία νά γνωρίσει καί τόν δημιουργό πρίν τήν δημιουργία, καί τό βάθος τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου καί τήν πορεία τοῦ ἀνθρώπου μετά τόν θάνατο. Ἡ μελέτη τοῦ θανάτου εἶναι ἀναπόσπαστη ἀπό τόν Ἑλληνισμό, ὥστε ἡ φιλοσοφία νά ὁρίζεται ὡς «μελέτη θανάτου».

Μιά γνώση πού ἀγνοεῖ αὐτά τά βασικά σημεῖα τῆς ζωῆς, δέν ἔχει ἀξία γιά τόν Ἕλληνα ἤ ἔχει σχετική καί μικρή ἀξία.

γ) Ἡ παιδεία

Ἡ παιδεία γιά τούς ἀρχαίους Ἕλληνες δέν ἦταν ἡ ἐκπαίδευση ἁπλῶς ἤ ἡ πολυμάθεια. Ἡ παιδεία συνδεόταν μέ τόν νοῦ,τήν φρόνηση καί τήν σωφροσύνη, θεωρεῖτο θεῖο ἀγαθό πού δινόταν σέ ὅποιον ἀγωνιζόταν νά τήν λάβει δίπλα σέ διδασκάλους καί θεωρεῖτο ἀναφαίρετο ἀγαθό.

Ἡ παιδεία στόν Ἑλληνισμό ἔχει χαρακτήρα θεραπευτικό καί λυτρωτικό τῶν παθῶν. Ἔχει δέ εὐεργετικάἀποτελέσματα καί γιά τόν ἄνθρωπο καί γιά τήν πόλη. Ἡ παιδεία εἶναι γιά τούς Ἕλληνες ἡ χώρα τῆς εὐδαιμονίας.

Ὁ Πλούταρχος θεωρεῖ τήν παιδεία ἀθάνατο κάι θεῖο ἀγαθό, ἀκατάλυτο καί ἀπό τόν πόλεμο: «Παιδεία τῶν ἐν ἡμῖν μόνον ἐστίν ἀθάνατον καί θεῖον. Ὁ γε μήν πόλεμος χειμάρρου δίκην πάντα σύρων καί πάντα φέρων, μόνην οὐ δύναται παιδείαν παρελέσθαι» καί ὁ Μένανδρος ἀναφαίρετο ἀγαθό: «Ἀναφαίρετον κτῆμ᾽ ἐστί παιδεία βροτοῖς».

Σέ ἄλλο λόγο του ὑπογραμμίζει τό ἦθος τῆς παιδείας, πού περιέχει καί τήν αἰδώ: «Οἱ εὐγενοῦς καί βασιλικῆς τῷ ὄντι παιδείας τυγχόντες, πρῶτον σιγᾶν, εἶτα λαλεῖν μανθάνουσι· καί ἐπί μέν τῆς γνώμης ἔχουσι σωφροσύνην, ἐπί δέ τῆς γλώσσης σιγήν, ἐπί δέ τοῦ προσώπου αἰδῶ».

Ὁ Πυθαγόρας ὑπογραμμίζει τόν θεραπευτικό χαρακτήρα τῆς παιδείας: «Ἀπαιδευσία πάντων τῶν παθῶν μήτηρ· τό δέ πεπαιδεῦσθαι οὐκ ἐν πολυμαθείας λόγων ἀναλήψει, ἐν ἀπαλλάξει δέ τῶν φύσει κακῶν θεωρεῖται».

Ὁ δέ Σωκράτης χαρακτηρίζει τήν παιδεία χώρα εὐδαιμονίας καί πανήγυρη τῆς ψυχῆς: «Ἡ παιδεία καθάπερ εὐδαίμων χώρα πάντα τά ἀγαθά φέρει». Καί «πανήγυρίς ἐστι ψυχῆς ἡ παιδεία· πολλά γάρ ἐστιν ἐν αὐτῇ ψυχῆς θεάματα καί ἀκούσματα».

Πάντως, ἡ παιδεία στούς Ἕλληνες δέν ταυτίζεται μέ τήν μάθηση καί τήν πολυμάθεια, ἀλλά μᾶλλον μέ τόν καρπό της, πού εἶναι ἡ ἀρετή.

δ) Ἡ Ἀρετή

Ἡ Ἀρετή εἶναι ἀναπόσπαστο στοιχεῖο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, σέ ἀντίθεση μέ τήν κακία, τήν ἔλλειψη καί τήν ὑπερβολή.

Ἡ ἀρετή εἶναι ὁ καρπός τῆς παιδείας καί εἶναι ἀναφαίρετη, ὅπως καί ἡ παιδεία. Ἡ ἀρετή εἶναι καρπός παιδείας καί ἄσκησης.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἀποφαίνεται: «Τιμιώτερον ἀρετή ἤ πλοῦτος· μόνη κτημάτων ἡ ἀρετή ἀναφαίρετον», καί «μόνη δὲ κτημάτων ἡ ἀρετὴ ἀναφαίρετον, καὶ ζῶντι καὶ

τελευτήσαντι παραμένουσα».

Τό ἴδιο καί ὁ ἀδελφός του, ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης, ἐπαινεῖ τήν ἀρετή: «Ἡ ἀρετή χρῆμά ἐστι καί ἀναγκαῖον καί συμφέρον, καί καλόν καί πρέπον καί λυσιτελές καί χρήσιμον».

Ὁ Εὐριπίδης προκρίνει τίς τρεῖς μεγάλες ἀρετές, τήν πίστη, τήν τιμή στούς γονεῖς καί τήν φιλοπατρία: «Τρεῖς εἰσιν ἀρεταί τάς χρεών σ᾽ ἀσκεῖν, τέκνον. Θεούς τιμᾶν, τούς τε θρέψαντας γονεῖς, νόμους τε κοινούς Ἑλλάδος· καί ταῦτα δρῶν, κάλλιστον ἕξεις στέφανον εὐκλείας ἀεί».

Ὁ Πλάτων ὁρίζει τήν ἀρετή ὡς ὑγεία τῆς ψυχῆς: «Ἀρετή μέν ὑγίειά τέ τις ἄν εἴη καί κάλλος καί εὐεξία ψυχῆς, κακία δέ νόσος τε καί αἶσχος καί ἀσθένεια».

Κυρίως εἶναι γνωστές οἱ ἀρετές πού ἀντιστοιχοῦν στίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ὅπως τίς ἔχει ὁρίσει ὁ Πλάτων καί τήν διάκριση αὐτή δέχεται ἡ σύνολη μετέπειτα φιλοσοφία καί ἡ πατερική θεολογία.

Στίς τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, λογιστικό, ἐπιθυμητικό καί θυμικό, ἀντιστοιχοῦν οἱ ἀρετές τῆς φρόνησης, τῆς σωφροσύνης καί τῆς ἀνδρείας, ἐνῶ ἡ δικαιοσύνη εἶναι περιεκτική ἀρετή πού συντονίζει τίς ὑπόλοιπες, ἀπονέμει σέ κάθε δύναμη τό δέον καί προκαλεῖ τήν ἁρμονία στήν ψυχή.

Ἡ προσπάθεια ἐνάρετης ζωῆς, μέ τήν καλλιέργεια τῶν τεσσάρων αὐτῶν βασικῶν ἀρετῶν καί ὅλων τῶν ὑπολοίπων ἀρετῶν, ὅπως τῆς αἰδοῦς, τοῦ μέτρου, τῆς μετριοφροσύνης, τῆς φιλομάθειας κλπ., ἀποτελεῖ βασικό στοιχεῖο τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ σωφροσύνη τοῦ ἀμαθοῦς εἶναι ἀνώτερη ἀπό τήν δεξιότητα τοῦ ἀκόλαστου: «Ἀμαθία μετά σωφροσύνης ὠφελιμώτερον, ἤ δεξιότης μετά ἀκολασίας» (Θουκυδίδης).

Ὁ Ἑλληνισμός καί μετά τήν βάπτισή του διατήρησε τήν διάκριση αὐτή, οἱ Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀποδέχθηκαν τήν διάκριση αὐτή, θέτοντας μαζί μέ τήν φρόνηση καί τήν ὀρθή πίστη.

Ὅταν ὁ Ἑλληνισμός συνάντησε καί βαπτίσθηκε στόν Χριστιανισμό, τότε γνώρισε καί ἐφάρμοσε καί βίωσε τήν ὑψίστη τῶν ἀρετῶν, πού εἶναι ἡ ἀνιδιοτελής καί ἀπαθήςἀγάπη πρός πάντας, κατά τόν μοναδικό λόγο τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ: «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς» (Ματθ. ε΄) καί «ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε

ἀλλήλους» (Ἰω. ιγ΄) κ.ἀ.

ε) Ὁ λόγος – νόημα

Οἱ Ἕλληνες πάνω ἀπ᾽ ὅλα ἀναζητοῦν τόν λόγο, ὄχι ἁπλῶς τίς λέξεις, ἀλλά τό νόημα κάθε ὄντος καί κάθε γεγονότος. Ἔχουν τήν λεγόμενη τελολογία. Δέν εἶναι ἄλογοι, δηλαδή ἀνόητοι, ἀλλά ἀναζητοῦν τό νόημα κάθε πράγματος καί γεγονότος.

Ὁ κόσμος, γιά τόν Ἕλληνα, ἔχει τόν λόγο τῆς ὑπάρξεώς του. Αὐτό εἶναι μιά βαθειά γνώση καί στάση ζωῆς, καί στήν Ὀρθοδοξία λαμβάνει τήν λαμπρή καί μεγάλη ἔκφρασή της, ὅπως ἐκφράζεται ἀπό τόν Ἅγιο Μάξιμο τόν Ὁμολογητή, τόν ἐπίσης μεγάλο Ἕλληνα Πατέρα τῆς Ἐκκλησίας. Στόν Ἅγιο Μάξιμο γίνεται λόγος γιά τούς «λόγους τῶν ὄντων», πού εἶναι «οἱ ἄκτιστες ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ, διά τῶν ὁποίων δημιουργήθηκε ὁ κόσμος, πού εἶναι οἱ αἰτίες τῆς ὑπάρξεως τῶν ὄντων» (Ναυπάκτου Ἱερόθεος). Ἔτσι, «ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ σχετίζεται μέ τόν κόσμον διά τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι λέγονται καί μικροί λόγοι».

στ) Ἡ Ἑλληνική γλώσσα

Ἡ Ἑλληνική γλώσσα ἀποτελεῖ πρωτεῦον ἀναγνωριστικό στοιχεῖο τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἑλληνική γλώσσα ὑπηρέτησε τά ἀνωτέρω βασικά στοιχεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἤτοι ὑπηρέτησε τήν πίστη καί τήν θρησκεία του, τήν σοφία καί τήν ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας, τήν φιλοσοφία, τίς ἀρετές καί τήν καλλιέργειά τους, τόν λόγο – νόημα τοῦ κόσμου.

Καί ὁ Ὅμηρος καί οἱ ἀρχαῖοι σοφοί, ποιητές καί τραγικοί, καί οἱ Ἕλληνες Πατέρες, πλούτισαν τήν γλώσσα αὐτή μέ τίς ὑψηλές ἔννοιες, φιλοτιμούμενοι καί ἐργαζόμενοι νά γνωρίσουν τόν Θεό, τό Ὄν, τά ὄντα, τήν ἀλήθεια, κ.ο.κ.

Κυρίως ἡ ἑλληνική γλώσσα ἀξιώθηκε νά ὑπηρετήσει τόν Λόγο, τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος γιά νά φανερώσει τό κάλλος τῆς Εἰκόνας σύμφωνα μέ τήν ὁποία εἶναι πλασμένος ὁ ἄνθρωπος καί γιά νά διδάξει τήν ἀνιδιοτελῆ καί τελεία ἀγάπη.

Αὐτή ἡ σύνδεση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, ἡ χρήση της στήν διάδοση τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖ τό σημαντικότερο στοιχεῖο καί τήν μεγαλύτερη δόξα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Πάντως, ἡ ἑλληνική γλώσσα εἶναι γλώσσα τῆς πίστης, τῆς σοφίας, τῆς ἀρετῆς καί ὄχι γλώσσα τοῦ κέρδους καί τοῦ ἐμπορίου. Οὔτε γλώσσα τῆς νομικίστικης ρομποτικῆς διπλωματίας.

ζ) Ἕνα ἄλλο στοιχεῖο τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι ἡ ἀνεστιότητα, ἡ μετακίνηση καί

μετανάστευση. Γι᾽ αὐτό καί ὁ Ἑλληνισμός δέν παρέμεινε στό λίκνο του, ἀλλά μεγαλούργησε στίς ἀποικίες καί παροικίες του, ὅπου κυριάρχησε μέ τόν πολιτισμό καί τήν ἐνεργητικότητα τῶν Ἑλλήνων.

Καί σήμερα, ἕνα μεγάλο καί ὑγιές μέρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ βρίσκεται ἔξω ἀπό τήν Ἑλλάδα, στίς παροικίες τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

η) Ὑπάρχουν καί πολλές ἄλλες ἀρετές καί χαρακτηριστικά τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπως ἡ δημοκρατία, ὁ κοινοτισμός, τό μέτρο, ἡ αἰδώς, ἡ φιλοκαλία, ἡ λιτότητα, ἡ περιφρόνηση τοῦ πλούτου κλπ.

Τονίσαμε αὐτές πού θεωροῦμε σημαντικότερες καί περιγραφικότερες τοῦ ὅρου Ἑλληνισμός, ἀφοῦ αὐτές οἱ ἀρετές περιγράφουν τόν Ἑλληνισμό καί μάλιστα τόν Οἰκουμενικό Ἑλληνισμό.

θ) Τρία ξεχωριστά οἰκουμενικά προσόντα

Πέραν τῶν ἀνωτέρω, ὑπάρχουν τρία ἀκόμη στοιχεῖα πού κάνουν τόν Ἑλληνισμό πραγματικά οἰκουμενικό, καί μάλιστα τοῦ δίνουν τήν προτεραιότητα σέ σχέση μέ ἄλλους -ισμούς πού ἐπιζητοῦν νά κυριαρχήσουν παγκοσμίως στόν αἰώνα μας.

Ὁ Ἑλληνισμός συνδεδεμένος μέ τήν Ὀρθοδοξία:

α) Δέν διακρίνεται γιά ἐπίγειο μεσσιανισμό. Δηλαδή, δέν κηρύσσει καί δέν περιμένει καί δέν ἑτοιμάζει ἐπίγειο παράδεισο, ἀφοῦ γνωρίζει πολύ καλά ὅτι ὁ κόσμος εἶναι δέσμιος τῆς φθορᾶς καί τοῦ θανάτου, καί ἄρα τῶν παθῶν, καί γι᾽ αὐτό πάνω στήν γῆ δέν ὑπάρχει καί δέν θά ὑπάρξει παράδεισος. Ὁ παράδεισος εἶναι ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία θά ἀποκαλυφθεῖ σέ ὅλους, ὅταν Αὐτός κρίνει.

Ἡ προετοιμασία καί ἡ διαφήμιση ἐπιγείων παραδείσων δέν εἶναι ἁπλῶς οὐτοπική, ἀλλά συνδεόμενη μέ ἰδεολογίες καί κομοσθεωρίες μπορεῖ νά ἀποβεῖ καταστροφική γιά λαούς καί ἔθνη.

β) Δέν διακρίνεται γιά ρατσισμό. Στήν Ἑλληνορθόδοξη παράδοση ἡ ἁγιότητα, πού εἶναι τό ὕψιστο ἀγαθό καί ὁ ἀπώτερος σκοπός τοῦ ἀνθρώπου, δέν συνδέεται μέ τήν ράτσα, τήν φυλή, τό αἷμα. Οὔτε ἀναμένουμε Μεσσία συγκεκριμένης φυλῆς.

γ) Ἡ Ἑλληνορθόδοξη παράδοση δέν βαρύνεται γιά ἐγκλήματα κατά τῆς ἀνθρωπότητας. Τό «καταστατικό» της, ἤτοι τό ἱερό Εὐαγγέλιο, οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί τά ἔργα τῶν Πατέρων, δέν ἀπαιτοῦν, οὔτε προβλέπουν, οὔτε καλύπτουν τήν ὕβρη καί τήν βία. Καί τυχόν βιαιοπραγίες μελῶν της δέν ἔγιναν ἀποδεκτές καί δέν ἐπενδύθηκαν μέ τό κύρος τῆς διδασκαλίας της.

Ἄν ἀναλογισθεῖ κανείς πόσο ἐπικίνδυνα γιά τό σύγχρονο παγκόσμιο γίγνεσθαι εἶναι τά τρία αὐτά χαρακτηριστικά, τότε μπορεῖ νά κατανοήσει τήν ἀξία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πού μέσα στήν μεγαλειώδη καί συνεχῆ ἱστορική πορεία του, δέν παρασύρθηκε σέ ἐγκληματικές κοσμοθεωρίες ἀλλά παραμένει κατ᾽ ἐξοχήν ἀνθρώπινος, ταπεινός, ἰσορροπημένος καί ἀληθινός.

3. Τά Ἑλληνικά μνημεῖα

Ὅλα τά ἀνωτέρω ἀποτυπώνονται καί φαίνονται ἐναργῶς στά μεγάλα μνημεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ:

Ἡ Ἰλιάδα καί ἡ Ὀδύσσεια, τά λαμπρά καί περίφημα αὐτά μνημεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δέν εἶναι χρηστικέςσημειώσεις ἐμπορίου, οὔτε πολεμικές ἀνταποκρίσεις οὔτε προϊόντα προπαγάνδας. Εἶναι μεγαλειώδη ἔπη μέφιλοσοφία καί βαθειά θρησκευτικότητα.

Ἡ Ἑλληνική Γραμματεία, ἀρχαία καί νεώτερη, πού ἀποτελεῖται ἀπό ἔργα φιλοσόφων, ποιητῶν, ἱστορικῶν, θεολόγων καί Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, στήν ὁποία, μάλιστα, ἀνήκει καί αὐτή ἡ Ἁγία Γραφή, δέν εἶναι ἔργα χρηστικά, ἀλλά καρποί σοφίας, πίστης, θεογνωσίας, ἀρετῆς, γνώσεως κ.ο.κ.

Ὁ Παρθενώνας δέν εἶναι ἐμπορικό κέντρο, οὔτε ἀγορά, οὔτε τά πεντελικά μάρμαρα μέ τέχνη ἁρμοσμένα. Ὁ Παρθενώνας εἶναι Ναός ἀφιερωμένος στήν θεά τῆς Σοφίας, τόπος ἀφιερώσεως νέων κορασίδων στήν θεά τῆς Σοφίας, εἶναι Παρθενώνας, ὅπως τό φανερώνει ἡ ὀνομασία του.

Οἱ Δελφοί ἦταν μαντεῖο, ὄχι κέντρο ἀναψυχῆς. Συνδύαζαν τήν πίστη, τήν γνώση καί τήν ἐκγύμναση. Ἦταν πανελλήνιο κέντρο καί ἱερή πόλη.

Ἡ Ἁγια-Σοφιά, δέν εἶναι παλάτι. Εἶναι Ναός ἀφιερωμένος στήν Σοφία τοῦ Θεοῦ, ἤτοι στόν Υἱό καί Λόγο τοῦ Θεοῦ, πού ἔγινε ἄνθρωπος.

Ἡ Κωνσταντινούπολη δέν εἶναι τό Βυζάντιο, δηλαδή πόλη πού ἔκτισε ὁ Βύζαντας ὁ Μεγαρεύς, ἀλλά εἶναι ἡπόλη πού ἔκτισε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος στήν θέση τῆς πολίχνης τοῦ Βύζαντα, ἦταν ἡ Πρωτεύουσα τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, τό ὁποῖο ὑπέταξε μέν τήν Ἀνατολή, ἀλλά τελικά ὑποτάχθηκε στήν ἀνωτερότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί τῆς Ὀρθοδοξίας. Εἶναι ἡ Πόλη πού συναντήθηκαν τρία μεγάλα ἱστορικά καί πολιτιστικά μεγέθη, ἤτοι ὁ Ρωμαϊκός κόσμος, ὁ Ἑλληνικός κόσμος καί ὁ Χριστιανισμός.

Εἶναι ἡ Πόλη τῆς Παναγίας καί τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Ἡ πόλη τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, στήν ὁποία ζεῖ σήμερα ὁ μεγαλύτερος Οἰκουμενικός θεσμός τοῦ

Ἑλληνισμοῦ, τό Οἰκουμενικό μας Πατριαρχεῖο.

Τό Ἅγιον Ὄρος δέν εἶναι ἡ φύση, τά μονοπάτια, τά γραφικά κελλιά ἤ τά φρουριακά Μοναστήρια ὡς κτίρια μόνο, ἀλλά εἶναι τόπος Ἱερός, τόπος Θεογνωσίας.

Τά Μετέωρα δέν εἶναι ἁπλῶς βράχια, ὄμορφα, ὑπερήφανα, ἔστω καί ἱερά, ἀλλά εἶναι τόποι ἀσκήσεως καί ἐρεύνης τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, ἐπίσης τόπος Θεογνωσίας.

Τά ἀμέτρητα Ἐκκλησάκια τῆς νησιωτικῆς καί τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδας, τά Ἐκκλησάκια-μνημεῖα τῆς Καστοριᾶς καί τῶν ἄλλων πόλεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπιβεβαιώνουν τό περιεχόμενο τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Γενικά, ἡ Ἑλλάδα καί ὁ Ἑλληνισμός δέν εἶναι ἁπλῶς ὁ ἥλιος, ἡ θάλασσα, τό ἐμπόριο, ἡ ναυτιλία, ὅπως θέλουν νά μᾶς διδάσκουν σύγχρονοι πολιτικοί καί ἱστορικοί, ὡσάν οἱ Ἕλληνες νά εἶναι φυτά πού εὐδοκιμοῦν στόν ἥλιο καί τήν θάλασσα.

Ἡ Ἑλλάδα καί ὁ Ἑλληνισμός εἶναι ὅλα τά ἀνωτέρω, πού χαρακτηρίζουν ἕναν ἔνδοξο ἱστορικό λαό πού ὑπερέβη τόν φυλετισμό, ἔχει οἰκουμενική δόξα καί σημασία μέσα στόν σύγχρονο κόσμο καί ἔχει ἀναδείξει Ἁγίους, Σοφούς, Ἥρωες, Εὐεργέτες, Καλλιτέχνες κλπ. Ἡ Ἑλλάδα εἶναι οἱ παγκόσμιες καί οἰκουμενικές καί αἰώνιες ἀξίες της.

4. Τί δέν εἶναι Ἑλληνισμός;

Χωρίς νά διεκδικοῦμε τήν αὐθεντία στίς κρίσεις μας, νομίζουμε ὅτι Ἑλληνισμός δέν μπορεῖ νά ὀνομασθοῦν οἱ αἱρέσεις του, δηλαδή ἡ ἀπομόνωση τμημάτων τῆς ἱστορίας του καί ἡ ἄρνηση τῆς διαχρονικῆς καί συνεχοῦς ἱστορικῆς του πορείας. Ἑλληνισμός δέν εἶναι ἡ ἐπιλογή ὁρισμένων μόνον ἀπό τίς βασικές του ἀρετές καί ἡ ἀποσιώπηση τῶν ὑπολοίπων.

Ἕνα χαρακτηριστικό στοιχεῖο διαστρέβλωσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι ἡ θεωρία, πού δυστυχῶς μᾶς δόθηκε ὡς μέρος τῆς νέας ταυτότητάς μας μετά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821, ὅτι ὁ Ἑλληνισμός σκλαβώθηκε στούς Ρωμαίους καί ἀφοῦ ἐξαφανίσθηκε ἀπό τήν ἱστορία, ἐπανεμφανίζεται τό 1821 μέ τό νέο Ἑλληνικό κράτος!

Αὐτά ἀδικοῦν τόν Ἑλληνισμό καί δέν βοηθοῦν ἐμᾶς τούς νέους Ἕλληνες στήν εὕρεση τῆς ταυτότητάς μας καί στόν προσανατολισμό μας.

5. Οἱ Ἕλληνες;

Σύμφωνα μέ τά ἀνωτέρω, μποροῦμε νά διακρίνουμε τά χαρακτηριστικά αὐτά

ἀποκρυσταλλωμένα σέ πρόσωπα Ἑλλήνων, ὅπως εἶναι οἱ ἀρχαῖοι σοφοί καί ποιητές καί οἱ μεγάλες ἱστορικές προσωπικότητες.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἰδιαίτερα ὁ Ἅγιος Ἱερόθεος Ἀθηνῶν, ὁ Ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, οἱ Ἀποστολικοί Πατέρες, οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες καί οἱ Καππαδόκες Πατέρες, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ Μέγας Φώτιος, οἱ ἅγιοι Κύριλλος καί Μεθόδιος Φωτιστές τῶν Σλαύων

Τά μεγάλα ἱστορικά πρόσωπα, ὅπως ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὁ Μέγας Ἰουστινιανός, ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, τά πρόσωπα τῆς σύγχρονης ἱστορίας.

Οἱ λόγιοι καί λογοτέχνες μας, πού εἶναι πιστοί στήν διαχρονική του πορεία, μεταξύ τῶν ὁποίων προσωπικά ξεχωρίζουμε τόν Φώτη Κόντογλου καί τόν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη.

Ἑλληνικός οἰκουμενικός θεσμός εἶναι τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο τῆς Κωσταντινουπόλεως, τό ὁποῖο ἔχει οἰκουμενική ἀκτινοβολία ἀλλά καί ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος, πού ἔχει καί ὡς πρόσωπο οἰκουμενική ἀκτινοβολία.

Οἰκουμενικοί Ἕλληνες εἶναι ὅλοι οἱ νέοι Ἕλληνες πού πληροῦν τίς ἄνω προϋποθέσεις καί διακρίνονται γιά τά χαρίσματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πού ἀποδέχονται τήν διαχρονική ἀδιάσπαστη πορεία καί συνέχεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πού σέβονται ὅλα τά ἱστορικά του πρόσωπα, πού δροῦν καί σκέπτονται ἑνοποιητικά καί ὄχι μέ δουλοπρέπεια σέ κοσμοθεωρίες καί πολιτικές οἰόποῖες δέν διακρίνονται ἤ εἶναι ἀντίθετες μέ τίς ἀξίες, τίς ἀρχές καί τίς ἀρετές τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ποιοί δέν εἶναι οἰκουμενικοί Ἕλληνες;

Χωρίς διάθεση ἀποκλεισμοῦ, κατόπιν τῶν ἀνωτέρω,οἰκουμενικοί Ἕλληνες δέν μπορεῖ νά χαρακτηριστοῦν οἱ ἄθεοι, οἱ τεχνοκράτες χωρίς σοφία, οἱ ἀρνούμενοι τό νόημα τῆς ὕπαρξης καί ὑποστηρίζοντες τήν τυχαία ὕπαρξη, οἱ ὑπονομευτές τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, οἱ ἔχοντες ἔλλειμμα δημοκρατικῆς συμπεριφορᾶς, γενικά ὅσοι στεροῦνται τῶν ἀρετῶν καί χαρακτηριστικῶν πού προαναφέραμε.

Κατά τήν ἄποψή μας, δέν μποροῦν νά χαρακτηριστοῦν οἰκουμενικοί Ἕλληνες οἱ εὐρωπαΐζοντες νεοδιαφωτιστές, ἰδίως ὅταν χαρακτηρίζονται ἀπό τήν ἀθεΐα τους. Σέ ἀντίθεση μέ τούς Ἕλληνες διαφωτιστές, πού ἀκολούθησαν διαφορετική πορεία μέ διαφορετικά κίνητρα καί ἐλατήρια. Ὁ Εὐρωπαϊκός Διαφωτισμός εἶναι ξένος πρός τόν Ἑλληνικό Διαφωτισμό καί δέν προσιδιάζει μέ τά χαρακτηριστικά τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ἐπίσης, δέν μποροῦν νά ὀνομάζονται, κατά τήν γνώμη μας, οἰκουμενικοί Ἕλληνες, ὅσοι ἀποδέχονται καί ἀναμασοῦν ἄκριτα τήν δυτική θεολογία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μιά διαστρέβλωση τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος, χρησιμοποιεῖ ἀναχρονιστικά στοιχεῖα τῆς ἀρχαιοελληνικῆς μεταφυσικῆς, χρησιμοποιήθηκε ἀπό τήν Φεουδαρχία γιά νά καθυποτάξει τόν λαό στήν δύση καί εἶναι ὑπεύθυνη γιά ἕνα σωρό ἀθεολόγητα δόγματα καί ἀπάνθρωπες ἐνέργειες, οἱ ὁποῖες στοιχειώνουν μέχρι σήμερα τό ὄνομα «χριστιανισμός» στήν δύση.

Β. Ὁ Παῦλος Μελᾶς ὡς οἰκουμενικός Ἕλληνας

Ὡς ἕναν οἰκουμενικό Ἕλληνα θέλω νά παρουσιάσω τόν Παῦλο Μελᾶ, τόν ἥρωα τῆς Μακεδονίας, τοῦ ὁποίου μνημονεύουμε τήν 120η ἐπέτειο τοῦ θανάτου του.

Ὁ Παῦλος Μελᾶς δέν ἦταν ἁπλῶς ἕνας ἀξιωματικός τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀλλά ἔχει τά χαρακτηριστικά τοῦ οἰκουμενικοῦ Ἕλληνα:

Ἦταν πολίτης τοῦ ἐκτός τῆς Ἑλλάδος δυναμικοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ πρό τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς. Ἔζησε καί συνδέεται μέ τήν Μασσαλία, τήν Ὀδησσό, τήν Ἀθήνα, τήν Ἤπειρο, τήν Θεσσαλία, τήν Μακεδονία.

Κυρίως εἶχε τίς ἀρετές ἐκεῖνες πού τόν ἀναδεικνύουν ἕναν οἰκουμενικό Ἕλληνα, ἕνα διαμάντι τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Πίστη

Στά γράμματά του ὁ Παῦλος Μελᾶς πρός τήν Ναταλία, πρός τόν πατέρα του Μιχαήλ καί σέ ἄλλα πρόσωπα, ἐκφράζει τήν βαθειά του πίστη στόν Θεό καί τήν Πρόνοιά Του:

«Ἡ ὑπόθεσίς μας εἶναι τόσον ἱερά, ὥστε βεβαίως θά μᾶς βοηθήση ὁ Θεός. Ἀπόψε ἀργά, θά ἐκκλησιασθῶμεν εἰς ἕνα ἐρημοκκλῆσι, εἰς τό δάσος τῆς Ἀσπροκκλησιᾶς, κατόπιν θά ὁρκισθοῦν οἱ ἄνδρες μας ὅλοι καί θά μεταλάβωμεν». (Βελεμίστι Παρασκευή 27 Φεβρουαρίου 1904).

«Μέ ὅλη τήν δύναμιν τῆς ψυχῆς μου, παρακαλῶ τόν Θεόν νά σᾶς κάμη ὅλους εὐτυχεῖς. Ἔχω τήν πεποίθησιν ὅτι καί ἡμᾶς καί τήν ἁγίαν ὑπόθεσιν θά εὐλογήσῃ ὁ Θεός» (Παρασκευή 5 Μαρτίου 1904· ἐν τῷ χωρίῳ Κριτσοτάδες).

«Οὐδέποτε, σέ βεβαιῶ, ἐπίστευσα τόσον εἰς τήν θείαν Πρόνοιαν ὅσον χθές τήν νύκτα. … Ναί, Νάτα μου, ἐπιστεύσαμεν ὅλοι, μέ ὅλην τήν ψυχήν μας, ὅτι ὁ Θεός ἐκείνην τήν στιγμήν εὐλόγει τό ἔργον μας καί διά τῶν ἀστέρων του ἐφώτιζε τόν

δρόμον μας».

«Ὅταν συλλογίζομαι ὅτι ἴσως μέ βοηθήση ὁ Χριστός νά ἐπιτύχω, νομίζω ὅτι μοῦ ἔρχεται τρέλα!» (Δευτέρα 8 Μαρτίου 1904, ὥρα 10 π.μ.).

«Τήν ἐρχομένην ἑβδομάδα θά ἔχωμεν Μεγάλην Ἑβδομάδα. Εἶναι ἡ πρώτη (ἀπό τοῦ ᾽97) πού διέρχομαι μακράν σας. Δέν γνωρίζω ποῦ θ᾽ ἀκολουθήσωμεν τάς λειτουργίας της. Ἀλλ᾽ ὅπως δήποτε θά παρευρεθῶμεν ἀφεύκτως. Τήν Μ. Παρασκευήν γνώριζε ὅτι κατά τήν ἀκολουθίαν ὁλοψύχως θά σᾶς σκέπτωμαι καί θά προσεύχωμαι δι᾽ ὅλους σας καί διά τήν ἐπιτυχίαν μας» (Βογαζικόν, Κυριακή 14 Μαρτίου 1904).

«Εἰς ὅλους μας ἔκαμεν ἐντύπωσιν τό θέαμα τοῦ ἀγαπητοῦ γέροντος· καί μᾶς ἐφάνη ὅτι βλέπομεν τήν Ἐκκλησίαν μας, τόν ἀντιπρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, χειραγωγοῦντα ἡμᾶς εἰς τό ὑψηλόν ἔργον τό ὁποῖον ἠρχίσαμεν χθές. Ὅταν ἐφθάσαμεν κάτω εἰς τήν πεδιάδα, ὁ ἡγούμενος ἐσταμάτησε καί παρερχομένους τόν ἕναν κατόπιν τοῦ ἄλλου, μᾶς ηὐλόγει καί μᾶς ἠσπάζετο» (Γαβρέσι, 16 Μαρτίου 1904).

Παιδεία

Ἡ παιδεία πού ἔλαβε ἀπό τούς γονεῖς του καί ἀπό τήν Σχολή Εὐελπίδων τόν χαρακτήριζε καί τόν συνόδευε καί στίς κακουχίες καί στόν πόλεμο καί στήν στρατηγική του, τόν βοηθοῦσε νά ἀντιμετωπίζει τίς θλίψεις, ἀφοῦ ἡ παιδεία στήν ἑλληνική παράδοση εἶναι ἀναφαίρετη.

«Τώρα πού ἐπέρασε ἡ δυσκολωτέρα στιγμή, σέ ὁμολογῶ ὅτι, μ᾽ ὅλον τόν ἐνθουσιασμόν καί τήν αἰσιοδοξίαν μου, κατέβαλα κόπον μεγάλον διά ν᾽ ἀποσπασθῶ ὅλων ὅσους ἀγαπῶ. Ἤδη πολλάς ἡμέρας πρίν, ἔκλαια κρυφά καί ἡ λύπη τήν ὁποίαν σᾶς προξενοῦσα, προστιθεμένη εἰς τήν ἰδικήν μου, ὀλίγον ἔλειψε νά μέ ἀποθαρρύνη· ἀλλ᾽ εὐτυχῶς ἡ ἀνατροφή τήν ὁποίαν ἔλαβα ἀπό τόν λατρευτόν μου πατέρα καί τά πολυάριθμα παραδείγματα πατριωτισμοῦ καί θάρρους φυσικοῦ, ἀλλ᾽ ἰδίως ἠθικοῦ, τά ὁποῖα συνήντησα εἰς τήν ἀγαπητήν, τήν ἁγίαν σου οἰκογένειαν, μ᾽ ἐβοήθησαν. Καί εἶμαι εὐχαριστημένος. Αὐτήν τήν στιγμήν, ναί, ὑποφέρω ἀκόμη, δέν σοῦ τό κρύπτω, ἀγάπη μου... ἀλλά σήμερα περισσότερον ἀπό χθές, σκέπτομαι αὐτούς πού μᾶς περιμένουν ἐκεῖ πέρα, πού ἔχουν τόσην ἀνάγκη βοηθείας, συμπαθείας, ἐνθαρρύνσεως. Καταρτίζω νοερῶς ἕνα πρόγραμμα συνέσεως, φρονήσεως, ἀνδρείας καί γενναιότητος συγχρόνως ἀπέναντί των· ὅλα ὅμως μέ φαίνονται ἀκόμη συγκεχυμένα. Θά κατορθώσω ἄραγε τίποτε καλόν;» (Βόλος, Τετάρτη 25 Φεβρουαρίου 1904).

«Σοῦ ἐπαναλαμβάνω ὅτι εἶμαι εὐτυχής, εὐτυχέστατος... Δέν ἀφήνω περιουσίαν εἰς

τήν οἰκογένειάν μου, ἀλλ᾽ ἔχω συναίσθησιν ὅτι ἀφήνω ἐκεῖνο, τό ὁποῖον ἐκληρονόμησα ἀπό τόν πατέρα μου ἄθικτον, ὄνομα τίμιον καί ἀγαπητόν». (Παρασκευή 5 Μαρτίου 1904· ἐν τῷ χωρίῳ Κριτσοτάδες)

Ἀρετή

Στόν Παῦλο Μελᾶ διακρίνουμε τήν ἀρετή σέ κάθε κίνησή του, καί ὁ ἴδιος ἐπαινεῖ τήν ἀρετή ὅταν τήν βλέπει στούς ἄλλους.

«Ἀλλ᾽ ἐκτός τοῦ πρός σέ, τά παιδιά καί ὅλους τούς ἄλλους καθήκοντός μου, ἡ συναίσθησις ὅτι θά φέρω ἐκεῖ ὀλίγον θάρρος, ἐλπίδα καί παρηγορίαν, ἀρκεῖ νά μέ παρηγορήση διά τόν χωρισμόν. Ὥστε μή μέ συλλογίζεσθε πλέον μέ λύπη. Ὅπως καθ᾽ ὅλον τόν βίον μου, ἔτσι καί τώρα εἶμαι εὐτυχής, ἀκόμη δ᾽ εὐτυχέστερος καί ὑπερήφανος ὅτι ἔχω γυναῖκα τόσον γενναίαν, τόσον εὐγενῆ καί τόσον πατριώτισσαν. Σ᾽ εὐγνωμονῶ καί σέ λατρεύω...» (Χαλκίς 25 Φεβρουαρίου 1904).

Ἡ ἐκστρατεία του, εἶναι ἐκστρατεία ἀρετῆς καί καλωσύνης:

«Ἔχω τήν πεποίθησιν ὅτι εἰς μερικά μέρη ἡ παρουσία μου μέ ὀλίγα χρήματα καί ὀλίγους ἄνδρας, μέ ὀλίγην γενναιότητα καί μέ πολλήν καλωσύνην καί φιλανθρωπίαν, θ᾽ ἀλλάξουν τά πράγματα.

Συγχώρησε, γλυκειά μου, αὐτόν τόν ἐγωϊσμόν· εἶναι ὁ μόνος πού αἰσθάνομαι, ἀλλά νομίζω ὅτι εἶναι βάσιμος» (Δευτέρα 8 Μαρτίου 1904, ὥρα 10 π.μ.).

Ὁμιλώντας στούς προκρίτους τῶν Κορεστείων, ὑπογραμμίζει τίς ἀρετές τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος καί ὄχι φοβέρες καί ἐκφοβισμούς:

«Ἀδελφοί, ἡμεῖς πού ἤλθαμεν ἀπό τάς Ἀθήνας διά νά σᾶς βοηθήσωμεν, ἐφέραμεν μαζί μας μόνον ἀγάπην, πατριωτισμόν καί παλληκαριά· μέ αὐτά μόνον καί μέ τά ὅπλα, πού θά σᾶς φέρομεν ἄν τά θελήσετε, θά σᾶς βοηθήσωμεν νά ὑπερασπισθῆτε κατά τῶν ἀτιμιῶν τῶν Βουλγάρων καί, ἄν εἶναι ἀνάγκη, καί κατά τῶν ἀτιμιῶν τῶν Τούρκων. Ἡμεῖς δέν θά σᾶς βιάσωμεν νά μᾶς ἀκολουθήσετε, ὅπως σᾶς ἔκαμαν οἱ Βούλγαροι» (Γαβρέσι, 16 Μαρτίου 1904).

Ὁ πόλεμος μέ τίς αἱματοχυσίες καί τίς βαρβαρότητες τόν ἀπωθεῖ, αὐτόν πού ἦταν πολεμιστής. Στά κλαμένα μάτια του κυριαρχεῖ ἡ γλυκύτητα τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου:

«...Ἐπῆγα εἰς τήν ἐκκλησίαν τοῦ μοναστηριοῦ, τήν χαμηλήν, παναρχαίαν ἐκκλησίαν. Καί ἐκεῖ μόνος εἰς τό σκότος ἔκλαυσα μέ ἀπελπισίαν. Ἠσθανόμην ὡς εἰς τήν κόλασιν καί ἐντελῶς μόνος. Ἐλησμόνησα ὅλον τό ὡραῖον, τό ὑψηλόν καί τό εὐγενές μέρος τῆς ἀποστολῆς μου, καί ἔβλεπα μόνον φόνους ἀγρίους, δολίους, ἐρήμωσιν οἰκογενειῶν, ἀπελπισίαν γονέων, τέκνων, ἀδελφῶν. Ἐθυμήθηκα τήν

γλυκύτητα τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, ὅλους σας, τάς λεπτάς καί εὐγενεῖς ὑπάρξεις σας καί ἡ ἀπελπισία μου μ᾽ ἐτρέλανε σχεδόν» (Μονή Τσιριλόβου, Κυριακή 12 Σεπτεμβρίου 1904).

Τά μέσα του δέν ἦταν ἡ βία καί ὁ ἐκβιασμός, ἀλλά ὁ λόγος καί ἡ πειθώ:

«Ἤλπιζα πολλά, ἀλλ᾽ ὁ κόσμος ἐδῶ φοβεῖται πολύ ἀκόμη τό κομιτᾶτον τῶν δολοφόνων καί ἕνεκα τούτου δέν μᾶς βοηθεῖ ὅσον ἔπρεπε... Ἐγώ ὁ δυστυχής κάμνω τό σχέδιόν μου, ξεκινῶ μέ βροχήν, μέ κρύο, μέ πεῖναν καί, ὅταν ἔλθη ἡ στιγμή τῆς ἐκτελέσεώς του (τοῦ σχεδίου) ἤ δέν ἔρχονται ἤ μέ γελοῦν παντοιοτρόπως ἤ καί εἰδοποιοῦν τούς Βουλγάρους νά κρυφθοῦν, ὅπως τοῦτο συνέβη ἐσχάτως εἰς τήν Νεγοβάνην καί τό Λέσκοβιτς, ὅπου μᾶς ἐκράτησαν ἀδίκως 4 ἡμέρας καί τέλος μᾶς ἐγέλασαν. Ἠδυνάμην νά τούς τιμωρήσω, ἀλλ᾽ ἐπροτίμησα νά τούς ὁμιλήσω λογικά, αὐστηρά καί συγκινητικά». (Βελκαμένη, 2 Ὀκτωβρίου 1904).

«Τώρα μέ τόν Καραλίβανο καί τά παιδιά του γιά δεύτερη φορά πῆγε τό σῶμα τοῦ Παύλου στό Νερέτι καί περικύκλωσε τό σπίτι ὅπου ἦταν μαζεμένοι οἱ κακοῦργοι. Ἀλλά τό σπίτι ἦταν γερό· καί ἀπό μέσα καί ἀπό ἄλλα σπίτια πυροβολοῦσαν οἱ κομίτες. Ὅταν θέλησαν μερικοί ἀπ᾽ τούς δικούς μας νά τοῦ βάλουν φωτιά, δέν ἄφησε ὁ Παῦλος, γιατί ἄκουσε πώς ἦταν γυναῖκες μέσα καί παιδιά. Βλέποντας πώς δέν κάνουν τίποτα, ὕστερα ἀπό δύο ὧρες διέταξε νά σηκώσουν τήν πολιορκία γιά νά μήν ξημερώση καί τούς προφθάση ὁ στρατός» (Βελκαμένη, 2 Ὀκτωβρίου 1904).

Ἀγάπη στήν οἰκογένεια καί τήν πατρίδα

Μεγάλη ἦταν ἡ ἀγάπη τοῦ Παύλου Μελᾶ πρός τούς δύο πυλῶνες τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, τήν Πατρίδα καί τήν οἰκογένεια. Ἡ Πατρίδα συνδέεται μέ τόν τόπο καταγωγῆς τοῦ πατέρα, ἐξ᾽ οὗ καί Πατρίδα, καί ἡ οἰκογένεια συνδέεται μέ τήν σύζυγο, πού εἶναι ἡ κυρά τοῦ οἴκου. Ἔτρεφε καί γιά τούς δύο αὐτούς θεσμούς στοργή, σεβασμό καί ἀγάπη.

«᾽Εγώ δέν ἀπελπίζομαι ἀκόμη. Μή μέ παίρνετε διά τρελόν· δέν ἐννοῶ βεβαίως ὅτι θ᾽ ἀνακτήσωμεν πᾶν ὅ,τι ἀπωλέσαμεν, ἀλλ᾽ ἔχω τήν πεποίθησιν ὅτι, μέ ὀλίγον θάρρος καί ὀλίγην φιλοπατρίαν, δυνάμεθα πολλά ἀκόμη νά πράξωμεν ὅπως ὀλιγοστεύσωμεν τή ἀτιμίαν τῆς πατρίδος» (Μιχαήλ Μελᾶν, Δομοκός, 2 Μαΐου 1897).

Ἡ ἐθνική του δράση συνδεόταν καί ἐμπνεόταν ἀπό τόν ἐνθουσιασμό καί τό παράδειγμα τοῦ πατέρα του.

«Γιά τόν Παῦλο, ἡ Ἐθνική Ἑταιρεία ἦταν τά ὅπλα τά κρυμμένα στό ὑπόγειο τοῦ

σπιτιοῦ τους γιά τούς ἐπαναστάτες τῆς Κρήτης, τῆς Θεσσαλίας, τῶν Ἀγράφων, τῆς Μακεδονίας. Ἦταν ὁ πατέρας του πού ἐχλώμιαινε σέ κάθε εἴδηση ἀπό κεῖ, μά πού πάντα τόν ἐμάλλωνε ὅταν ὁ ἐνθουσιασμός τόν παρέφερε ἄκριτα. Ἦταν ἡ 25η Μαρτίου καί ἡ τελετή της, πού τήν ἐγλύκαιναν καί τήν ἐλάμπρυναν τόσες ἀναμνήσεις καί τόσες ἐλπίδες».

«Δι᾽ ἐμέ, ἔγραφε σ᾽ ἕνα φίλο του, διπλῆ ἦταν ἡ χαρά πού ἠσθάνετο, καί διπλῆ ἡ λύπη του. Σέ βεβαιῶ, σύντροφέ μου, ὅτι κατά τήν τρομεράν καί ἀτιμωτικήν καταστροφήν μας, ὅσον ἐλυπούμην διά τήν δυστυχῆ μας πατρίδα, τόσον ἐλυπούμην καί ἀνησυχοῦσα διά τόν καημένον τόν πατέρα μου. Φαντάσου τί θά ὑπέφερεν ἡ καρδιά ἐκείνου ὁ ὁποῖος ποτέ, ποτέ δέν ἔπαυσε νά συλλογίζεται τήν πατρίδα μας τήν ὑπόδουλον· τί θά ὑπέφερεν ὅταν ἐλπίσας πρός στιγμήν ὅτι θά ἰδῆ τά Γιάννενα ἐλεύθερα, εἶδε τόν στρατόν τρεπόμενον εἰς φυγήν καί ἀφήνοντα τά Γιάννενα καί πάλι εἰς τά χέρια τῶν Τούρκων».

Ὅταν οἱ ἄλλοι στρατιῶτες χαίρονται γιά τό τέλος τοῦ πολέμου στήν Θεσσαλία, παρά τήν ἀτιμωτική ὑποχώρηση, ἡ καρδιά τοῦ Παύλου κλαίει γιά τήν πατρίδα:

«Δέν αἰσθάνονται αὐτοί τί ἔγινεν εἰς τόν δυστυχισμένον μας τόπον. Δέν ἐννοοῦν τήν καταστροφήν καί τήν ἀτιμίαν του.

Ἤθελα νά κλαύσω, ἀλλά δέν μποροῦσα. Ἡ μελαγχολία μου ἦτο μεγαλυτέρα τῆς λύπης μου» (Μῶλος 1897).

Ὁ τάφος τοῦ πατέρα του ἀποτελεῖ σημεῖο ἀναφορᾶς καί ἔμπνευσης:

«᾽Εκεῖθεν μέ τήν ἅμαξαν πηγαίνω εἰς τό νεκροταφεῖον, εἰς τοῦ πατρός μου τό μνῆμα. Κάθομαι ὀλίγην ὥραν παρά τόν τάφον του. Αἰσθάνομαι τήν ψυχή του πολύ κοντά μου. Ἐνθυμοῦμαι μέ πόσην φωτιά ἀγαποῦσε αὐτός τήν πατρίδα, ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὡρκίσθην ἐπί τοῦ φερέτρου του ν᾽ ἀποθάνω ἐν ἀνάγκῃ ὑπέρ αὐτῆς, ἐνθυμοῦμαι πόσον μᾶς ἐλάτρευε καί πόσον ὑπέφερε διά τήν καταστροφήν τοῦ 1897. Ὅλαι αὐταί αἱ σκέψεις μέ δίδουν θάρρος καί ἐπαναφέρουν ὀλίγην γαλήνην εἰς τήν ψυχή μου· διότι σκέπτομαι ὅτι, καί ἄν φονευθῶ, θά ἐπανεύρω τήν ψυχή τοῦ ἁγίου ἐκείνου ἀνθρώπου. Κόπτω ὀλίγους μενεξέδες ἀπό τόν τάφο του» (24 Φεβρουαρίου 1904).

Στήν οἰκογενειακή του ζωή ἐντάσσεται ὅλη ἡ οἰκογένεια τῆς συζύγου του, τήν ὁποία ἀγαπᾶ ὡς νά εἶναι δική του, καί τήν ὀνομάζει μάλιστα ἁγία οἰκογένεια.

«Ἀγαπητέ μου πατέρα (πεθερός)

Ἡ συγκίνησις χθές δέν μέ ἀφῆκε νά σᾶς εἰπῶ πόσον σᾶς εὐγνωμονῶ διά τήν ἀγάπην καί τήν εὐτυχίαν, τάς ὁποίας εὗρον εἰς τήν ἁγίαν οἰκογένειάν σας. Ὅ,τι

ἀπώλεσα μέ τόν θάνατον τοῦ πατρός μου, τό ἐπανεῦρον ἐν τῇ οἰκογενείᾳ σας, καί μάλιστα ὑπέρ τό δέον, διότι ὅλοι σας μέ ἠγαπήσατε περισσότερον ἀφ᾽ ὅ,τι ἀξίζω…

Ὅσον ἀφορᾶ ἐμένα, ἄν θελήση ὁ Θεός νά ἐπιστρέψω, ἔχω ἀπόφασιν, ἀφοῦ ἐκτελέσω τό πρός τήν πατρίδα μου καθῆκον, νά ἐργασθῶ πλέον φρονίμως καί διά τήν οἰκογένειάν μου…

Καί πάλιν σᾶς φιλῶ σᾶς, ὡς καί τήν ἁγίαν μαμά καί γιαγιά, θείαν Μαρίκαν καί θεῖον Μᾶρκον.

Ζήτω ἡ Μακεδονία!» (Στέφανον Δραγούμην, Χαλκίς 25 Φεβρουαρίου 1904).

Ἡ στοργή του γιά τήν οἰκογένειά του εἶναι ἀπεριόριστη, μέσα μάλιστα στήν φωτιά τοῦ πολέμου:

«Ὁ Κοντούλης μοῦ ἔδωσε τό γράμμα σου καί τό γράμμα σου μοῦ ἔδωσε πτερά. Σ᾽ εὐλογῶ καθημέραν διά τήν γεναιότητά σου καί τήν φιλοπατρίαν, σ᾽ εὐγνωμονῶ, ἀγάπη μου, διότι μέ ὑποστηρίζεις τόσον γενναίως εἰς τήν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων μου…

Εἶμαι εὐτυχής ὅτι τά παιδιά μου θά μείνουν εἰς τά λεπτά ἀλλά στιβαρά χεράκια σου. Ὅσον ἀφορᾶ ἐμέ, αὐτήν τήν στιγμήν αἰσθάνομαι ὅπως τό προέβλεπα· ναί, σᾶς σκέπτομαι μέ ἀγάπην ὅλους, ἀλλ᾽ ὄχι πλέον μέ λύπην. Εἶμαι ὑπερήφανος διά σᾶς ὅλους, εἶμαι ὑπερήφανος διά τήν ἀποστολή μου καί ἀναμένω ἀνυπομόνως μετά μίαν ὥραν νά ἐκκινήσω.

Ἀπό τῆς ἐλευθέρας πατρίδος σοῦ στέλλω τό τελευταῖον au revoir. Νά μείνης ἥσυχος δι᾽ ἐμέ· δέν θά ἐκτεθῶ, διότι, ὅπως εἶπες, θά χρειασθῶ ἀργότερα. Σέ φιλῶ, ἄγγελέ μου. Φιλῶ καί τά παιδάκια εἰς τό στοματάκι τους καί τά ματάκια τους καί εὔχομαι, μετά τήν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας μας, νά ἔλθω νά σᾶς εὕρω ὅλους καλά. Φίλησε ὅλους, ὅλους τούς ἰδικούς μας» (Χαλκίς 25 Φεβρουαρίου 1904).

Ἡ Μακεδονία εἶναι γιά τόν Παῦλο ἡ πατρίδα του:

«Σκέπτομαι καί τήν Μακεδονίαν καί ἄν καί κοπιάζομεν πολύ καί ὑποφέρομεν ἀπό τήν ἀθλιότητα τοῦ δρόμου, εἶμαι ὅμως πολύ ἐνθουσιασμένος καί συγκινημένος. Εἶναι ἡ ἀρχή τῶν ὑπέρ τῆς Μακεδονίας μας κόπων» (Βελεμίτσι 1 Μαρτίου 1904).

Μέσα στά χειμωνιάτικα βράδυα, πού τά περνᾶ κρυμμένος, πεινασμένος, κρυώνοντας καί κουρασμένος, βρίσκει τρόπους νά συλλογισθεῖ τήν οἰκογένειά του:

«Εἰς τάς 6 μ.μ. ἀνέβηκα μόνος εἰς ἕνα λοφίσκον διά νά σᾶς συλλογισθῶ. Πρό μιᾶς ἑβδομάδος ἀκριβῶς καί κατά τήν αὐτήν ὥραν 6.10 μ.μ. σᾶς ἀποχαιρετοῦσα,

ἄγγελοί μου, ἀρχίζων ἀπό τήν Ζωήν μου. Μέ ὅλον τό θάρρος καί τόν ἐνθουσιασμόν μου, σᾶς συλλογίζομαι καί σᾶς λατρεύω. Εἰς τήν αὐτήν ἀγκαλιά, σᾶς σφίγγω παιδάκια μου, Νάτα, Ἔφη, καί ὅλοι οἱ ἄλλοι. Πῶς εὔχομαι διά τήν εὐτυχίαν σας! Εἴθε νά μή ἔχετε λύπας. -Κάθομαι τώρα καί ἐνθυμοῦμαι ὅλας τά τελευταίας ἡμέρας, ὅπου τόσον δυστυχής ἤμην ἀλλά καί τόσον εὐτυχής...» (Τρίτη ἑσπέρας, 2 Μαρτίου 1904, θέσις Μελισσόπετρα).

«Παύω ἐδῶ, ἀγάπη μου, διότι πρέπει νά ἑτοιμαζώμεθα. Φεύγω μέ τήν καρδίαν μου ἐλαφράν. Δέν ἀφήνω πίσω μου κανένα καημόν, διότι σᾶς συμπεριλαμβάνω ὅλους μαζί μου εἰς τήν καρδιά μου καί εἰς τόν νοῦν μου. Μέ ὅλη τήν δύναμιν τῆς ψυχῆς μου, παρακαλῶ τόν Θεόν νά σᾶς κάμη ὅλους εὐτυχεῖς» (Παρασκευή 5 Μαρτίου 1904· ἐν τῷ χωρίῳ Κριτσοτάδες).

Ἡ ἀγάπη του γιά τήν πατρίδα, συνδυάζεται μέ τήν ἀγάπη του στήν οἰκογένεια καί ἐμπνέεται ἀπό μιά τρυφερή καί στοργική καρδιά.

«Σοῦ στέλλω 2 φύλλα κυκλαμήνων τῆς Μακεδονίας. Εἴθε μίαν ἡμέραν νά ἔλθετε αἱ ἴδιαι νά τά κόψετε. Ἡ ὡραιότης τῶν μερῶν τούτων εἶναι ἀπερίγραπτος...

Χίλια φιλιά μακεδονικά εἰς σέ καί εἰς τούς ἄλλους» (Δευτέρα 8 Μαρτίου 1904, ὥρα 10 π.μ.).

Ἀγαπᾶ τό Βογατσικό, ὡς τόπο καταγωγῆς τῆς οἰκογένειας τῆς συζύγου του.

«Ἡ πόλις αὐτή καθ᾽ ἑαυτήν εἶναι νόστιμη καί συμπαθητική. Ἀκόμη περισσότερον τήν ἠγάπησα ἀναλογιζόμενος ὅτι ἐξ αὐτῆς κατάγεται ἡ οἰκογένεια, τήν ὁποία εἰς αὐτόν τόν κόσμον ὑπέρ πᾶν ἄλλο λατρεύω» (Βογαζικόν, Σάββατον 13 Μαρτίου 1904).

Ἡ ἀγάπη καί ἡ ἀφοσίωσή του στήν Πατρίδα, μοιάζει μέ τρέλα, ἀλλά αὐτό τόν χαροποιεῖ, ὅπως καί τόν Ἴωνα Δραγούμη.

«Λίγες μέρες πρίν φύγει ὁ Ἴων, ἐστέκονταν μαζί μέ τόν Παῦλο καί τήν γυναῖκα του μπροστά στό τζάκι τῆς εἰσόδου. Οἱ δύο ἄνδρες ἐξακολουθοῦσαν τήν ὁμιλία πού εἶχαν πρίν μέ τόν Στέφανο Δραγούμη στό γραφεῖο του· ἡ γυναῖκα, ὅπως καί πρίν, ἄκουε ὀρθή ζεσταίνοντας τά πόδια της στήν φλόγα. Τό θέμα τῆς ὁμιλίας· Μακεδονία, Μακεδονία, Μακεδονία.

-Ἐσύ, Νάτα, τί λές; Τήν ρωτᾶ ξαφνικά ὁ Ἴων.

-Σκέπτομαι, τοῦ ἀπαντᾶ, καί διερωτῶμαι ἄν ἐμεῖς ἐδῶ εἴμαστε τρελοί ἤ ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος.

-Ἐμεῖς, λέγει ὁ Ἴων, καί καλά κάνομε· -Καί τούς πιάνουν καί τούς τρεῖς τά γέλια» (1902).

Γενναιότητα, καθῆκον, αὐτοθυσία στόν πόλεμο

Ὁ σουηδός ὑπολοχαγός Κλέεν περιγράφει τίς ἀρετές τοῦ Παύλου Μελᾶ:

«Ὁ φίλος μου πάντα σκέπτεται πρῶτα τούς ἄλλους καί κατόπιν τόν ἑαυτόν του, ὡς καί τήν νύκτα αὐτήν ἀκόμη, ὅπου ὅλοι σχεδόν ἀπέθνησκαν ἀπό τήν ἐξάντλησιν» (Ὑπολοχαγός Κλέεν: 6 Μαΐου 1897).

Τό καθῆκον γιά τήν Μακεδονία ἐξισώνεται μέ τήν ἀγάπη στά παιδιά του:

«Σᾶς φιλῶ μέ ὅλην μου τήν καρδιά, ἀγαπημένη μικροῦλα μου καί παιδιά μου. Θά σᾶς σκέπτωμαι ὅσον καί τό καθῆκον πού μέ ἀναμένει ἐν Μακεδονίᾳ» (Βελεμίστι Παρασκευή 27 Φεβρουαρίου 1904).

«Πρός τό παρόν παρηγοροῦμαι καί ἐνθαρρύνομαι μέ τά γράμματά σου. Εἶμαι εὐτυχής διότι εἶσαι ὑπερήφανη δι᾽ ἐμέ, ἔστω καί ἄν τοῦτο εἶναι παρ᾽ ἀξίαν μου πρός τό παρόν. Εἰς τό μέλλον θά προσπαθήσω νά γίνω ἄξιος τῆς ὑπερηφανείας σου αὐτῆς.

Σοῦ γράφω ὑπό ραγδαίαν παγωμένην βροχήν· ὡς καί ἡ κάπα μου στάζει.

Σέ φιλῶ ἄλλην μίαν φοράν καί σοῦ εὔχομαι, ἀγάπη μου, εὐτυχίαν καί χαράν εἰς τόν βίον σου. Τήν νύκτα εἰς τά λημέρια μας, ὅταν τυχόν φανῇ ἕνα ἄστρον, σοῦ στέλλω χίλια φιλιά νοερῶς. Εἶναι ὁ μόνος μεταξύ μας σύνδεσμος, τό μόνον πρᾶγμα πού καί οἱ δύο τήν αὐτήν στιγμήν δυνάμεθα νά βλέπωμεν» (Βελκαμένη 2 Ὀκτωβρίου 1904).

Δικαιοσύνη, κοινωνική εὐαισθησία στήν κοινωνία

Ἐν μέσῳ πολέμου, ἐκδηλώνει τά φιλάνθρωπα καί κοινωνικά του αἰσθήματα:

«Ἐγώ ἔδωσα ἐξ ἰδίων 200 (δραχμάς) τάς ὁποίας εἶχα ἐκ καθυστηρεμένων μισθῶν, ἀλλά τί εἶναι αὐτά πρό τῶν χιλιάδων ἀστέγων οἱ ὁποῖοι δέν ἔχουν τούτε ψωμί;…

Καί ἐδῶ μεροληψίαι καί ἀδικαίαι καί κομματικά περί τήν διανομήν, ἀλλά πρό πάντων βραδύτης γαϊδουρινή.

Οἱ δυστυχεῖς αὐτοί, τώρα θέλουν χρήματα διά ν᾽ ἀγοράσουν καί βώδια καί σπόρον καί ἄροτρα· μετά 15 ἡμέρας θά εἶναι πλέον πολύ ἀργά. Ἀλλά καί μήπως, ὅταν τ᾽ ἀποκτήσουν αὐτά, θά δυνηθοῦν νά τ᾽ ἀσφαλίσουν ἀπό τούς ὄνυχας τῶν τοκογλύφων των;

… Ἄν αὐτή ἡ δυστυχής (χήρα μέ 6 ἀνήλικα κορίτσια) δέν εἶναι ἀξία νά πάρη ἀλεύρι, τότε ποιός εἶναι;» (Ἰούλιος 1898)

Ἡ σύζυγός του Ναταλία περιγράφει τό αἴσθημα δικαιοσύνης πού τόν διακατέχει.

«Ὁ Παῦλος φεύγοντας γιά τόν πόλεμο ἦταν ἀκόμη παιδί, ὅλος ὁρμή, ὅλος ἀγάπη. Πρίν νά περάσουν δύο χρόνια, γύρισε ἄνδρας. Πολύ δέν εἶχε ἀλλάξει ὁ μορφή του. Τά μάτια μόνο, τά πανώρια, τά φόρτωνε πιότερη γνώση, τά ἔμορφα χείλη τά συσποῦσε ἐνδόμυχη πίκρα. Στό φέρσιμό του πρός τούς ἄλλους κοίταζε τώρα κάτω ἀπ᾽ τά λόγια, ν᾽ ἀπεικάση τήν ψυχή τους. Καί πρίν τόν ἐαυτό του τόν εἶχε γιά δόσιμο. Τώρα, θά ἤθελα νά πληθαίνη τήν ψυχή του, νά τήν ξοδεύη ἀλύπητα ἐνάντια στήν μετριότητα, στήν ἀδικία. Ἀκόμα πιό εὔκολα ἀπό πρίν ἐθύμωνε ὅταν ἀντίκρυζε ἀνειλικρίνεια ἤ αἰσθημάτων προστυχιά.

Μιά μέρα, στό τράμ τοῦ Φαλήρου, τόν ἔχασε ἡ γυναῖκα του ἀπ᾽ τό πλάγι της, ἐκεῖ στήν γέφυρα τοῦ Ἰλισσοῦ, πρίν ἀπ᾽ τά σφαγεῖα· καί τήν εἶδε νά τρέχη στά χωράφια, πρός τόν παλιό δρόμο τοῦ Φαλήρου, ὅπου κάποιος ἄνδρας ἔδερνε ἕνα παιδί.

«Ὅ,τι παίρνει τό μάτι μου», ἔλεγε, «ὅ,τι περνᾶ ἀπ᾽ τό χέρι μου. Ὅ,τι στραβό ἰδῶ στόν δρόμο μου θά τό σιάξω».

Τοῦ εἶπε κάποτε κάποιος· «Καημένε Παῦλο, γιά ξένες ἔννοιες;».

Καί αὐτός ἀπολογήθηκε· «Δέν μπορῶ τήν ἀδικία. Ὅσο βαστᾶ ἡ ψυχή μου».

Ὁ Παῦλος Μελᾶς εἶχε σέ ἔντονο βαθμό, αὐτό πού ὀνομάζουμε σήμερα ἐνσυναίσθηση:

«Εἶχε σέ ὑπέρτατο βαθμό τήν ἰδιότητα ὁ Παῦλος, νά μπαίνει στήν θέση τῶν ἄλλων».

Ἀπό ὅλα τά ἀνωτέρω, ἀλλά καί ἀπό ἄλλα στοιχεῖα τῆς ζωῆς του, ὁ Παῦλος Μελᾶς ἀναδεικνύεται ὡς ἕνας Οἰκουμενικός Ἕλληνας, μέ ὅλες τίς ἀρετές, τά χαρίσματα καί τά γνωρίσματα πού συγκροτοῦν τόν Ἕλληνα.

Συμπέρασμα

Ὁ Ἑλληνισμός δέν εἶναι ἀφηρημένη ἰδέα, καί μάλιστα ἀνιστόρητη ἤ ἑτεροχρονισμένη, ἀλλά τό σύνολο τῶν ἱστορικῶν ἀρετῶν πού καθιστοῦν ἕναν ἄνθρωπο Ἕλληνα, καί τό σύνολο τῶν ἀρετῶν μέ παγκόσμιο κύρος καί ἀποδοχή, πού βιώθηκαν ἀπό τούς Ἕλληνες.

Ὁ Οἰκουμενισμός τοῦ Ἑλληνισμοῦ δέν εἶναι μόνον τοπικός, λόγῳ τῆς ἀνεστιότητας τῶν Ἑλλήνων, ἀλλά ὀφείλεται στό ὅτι οἱ ἀρετές αὐτές ὑπερβαίνουν τήν φυλή καί ὠφελοῦν ὅλη τήν οἰκουμένη.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, ἡ ρήση σύγχρονου πολιτικοῦ ὅτι«ἀνήκομεν εἰς τήν Δύσιν» πρέπει νά ἐξετασθεῖ ἐννοιολογικά. Γιατί ἄλλο εἶναι νά συμμαχοῦμεστρατιωτικά καί διπλωματικά, καί ἄλλο νά ἀνήκουμε ἀφομοιωτικῶς καί δουλοπρεπῶς.

Ὁ Οἰκουμενικός Ἑλληνισμός δρᾶ πνευματικά καί ὄχι προπαγανδιστικά. Ὁ Ἑλληνισμός, πάντα ἑνωμένος μέ τήν Ὀρθοδοξία, ἀγκαλιάζει τήν Οἰκουμένη, καί δέν τήν ὑποτάσσει.

Ἕνα ἱστορικό πρόσωπο, πού μπορεῖ νά ὀνομασθεῖ οἰκουμενικός Ἕλληνας, εἶναι καί ὁ Παῦλος Μελᾶς.

Τά χαρακτηριστικά καί οἱ ἀρετές τοῦ Παύλου Μελᾶ ἀποτελοῦν ἀγαθά παιδείας καί ὅταν βιώνονται ἀπό τόν σύγχρονο ἄνθρωπο, τόν λυτρώνουν ἀπό τήν αὐτονόμηση καί ἀπό τά πάθη πού μᾶς τυραννοῦν, ἰδιαιτέρως ἀπό τό πάθος τῆς φιλαυτίας.

Τήν Τετάρτη, πρώτη ἡμέρα τῶν Καραβαγγελείων, ἀπολαύσαμε τό θεατρικό «ὁ θάνατος τοῦ παληκαριοῦ» ἀφιερωμένο στόν Παῦλο Μελᾶ. Ὅλοι οἱ θεατές, εἴτε ἦταν στήν αἴθουσα εἴτε τό παρακολουθοῦσαν ἀπό τά ἠλεκτρονικά μέσα, ἔκλαιγαν εἴτε μέ φανερά εἴτε μέ ἐσωτερικά βουβά δάκρυα, ἀπό τήν πρώτη στιμή πού ὁ Παῦλος Μελᾶς -ὁ ἠθοποιός πού τόν ὑποδυόταν- μπῆκε στήν αἴθουσα.

Σκεπτόμουν, ὅτι αὐτός εἶναι ὁ Ἕλληνας, πού μόνο ἡ παρουσία του μᾶς φέρνει δάκρυα στά μάτια καί τήν καρδιά. Καί ἐμεῖς ἐδῶ στήν Καστοριά, κλαῖμε καί μόνο μέ τό ἄκουσμα τοῦ ὀνόματός του. Γιατί εἶναι μέσα στήν ψυχή μας, εἶναι κομμάτι τῆς ψυχῆς μας. Καί εὐχόμαστε νά εἶναι γιά πάντα.

Καί σκεπτόμουν, ὅτι ἀρετές ὅπως ἡ φιλευσπλαγχνία, ἡ δικαιοσύνη, ἡ εὐγένια, αὐτή ἡ τήρηση τῶν νόμων τοῦ πολέμου, τόν καθιστοῦν οἰκουμενικό, μάλιστα δέ στό σύγχρονο γίγνεσθαι, πού καί αὐτοί οἱ νόμοι τοῦ πολέμου καταπατοῦνται μέ τόν πλέον ἀναιδῆ τρόπο.

Ὁ Παῦλος Μελᾶς δέν εἶναι Ἅγιος -μακάρι νά εἶναι στά μάτια τοῦ Θεοῦ μας, ὁ Ὁποῖος καί εἶναι ὁ μόνος κριτής καρδιῶν- μέ τά κριτήρια ἁγιότητας πού ἔχει ἡ

Ἐκκλησία μας, ἀλλά ἡ εὐγενής μορφή του μᾶς δίνει τήν εὐκαιρία νά μελετήσουμε τίς ἀξίες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἑλληνισμοῦ καί θά φθάσουμε νά δοῦμε ἔστω καί ἀπό μακριά καί τό ὕψος τῆς ἁγιότητος, πού τόσο καλλιεργήθηκε καί ἐκτιμήθηκε στόν Ἑλληνικό κόσμο.-